

JOANNA KOSTECKA

Zakład Przyrodniczych Podstaw Rolnictwa,
Wydział Biologiczno-Rolniczy, Uniwersytet Rzeszowski
e-mail : jkosteck@univ.rzeszow.pl

BADANIE ZNAJOMOŚCI POJĘCIA ZRÓWNOWAŻONY I TRWAŁY ROZWÓJ

W pracy zaprezentowano badanie ankietowe stanu znajomości pojęcia zrównoważony i trwały rozwój u studentów wszystkich lat studiów kierunku rolnictwo na Uniwersytecie Rzeszowskim, porównując go do znajomości tego pojęcia wśród przypadkowo napotkanych mieszkańców Rzeszowa. Wykazano bardzo niską znajomość tej koncepcji wśród mieszkańców Rzeszowa i dodatni wpływ intensywnie prowadzonej od 4 lat edukacji w tym zakresie na wiedzę studentów.

Słowa kluczowe: zrównoważony i trwały rozwój, badanie ankietowe

I. WSTĘP

Zrównoważony i trwały rozwój (*sustainable development*) to nowa, szeroko pojęta, pozytywna działalność człowieka w środowisku przyrodniczym [1,3,5], w odpowiedzi na jego wcześniejszą degradację na skutek antropopresji [6,9]. Jej rozwój i udoskonalanie wymagają stałego poszukiwania i odnajdywania wspólnych płaszczyzn rozumienia problemów ludzkości przez ekonomistów, socjologów i przyrodników. W obrębie wspólnie rozpoznawanych płaszczyzn działania, ważnymi są na przykład akceptowane przez wszystkich metody badań problemów podstawowych.

Wobec powolnego upowszechniania się wiedzy o *sustainable development* na całym świecie, co stwierdzono na drugim Szczycie Ziemi w Johannesburgu w roku 2002 [10], UNESCO ogłosiło Dekadę Edukacji (2005-2014) dla ZR [7,8]. Rok 2007 jest trzecim w czasie jej trwania i należałoby się zastanowić, czy przynosi rezultaty.

Celem podjętych badań była ocena stanu znajomości pojęcia zrównoważony i trwały rozwój w obrębie wybranych grup społecznych.

II. METODYKA BADAŃ

W badaniach posłużono się ankietą. Ankietowano 240 osób; studentów wszystkich czterech lat studiów kierunku rolnictwo, na Uniwersytecie Rzeszowskim (losowo wybrano po 30 osób reprezentujących każdy rocznik) oraz 120 osób wśród przypadkowo napotkanych dorosłych mieszkańców Rzeszowa.

*Pracę recenzował: prof. dr hab. Jan Siuta, Instytut Ochrony Środowiska, Warszawa

Wszystkich poproszono o odpowiedź na 5 pytań zamieszczonych poniżej:

1. Czy znasz pojęcie „Zrównoważony i trwały rozwój” (*Sustainable development*) tak ☐ nie ☐
2. Czy wiesz, że zapis o nim znajduje się w obowiązującej od roku 1997 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej tak ☐ nie ☐
3. Czy uważasz, że rozumiesz to pojęcie tak ☐ nie ☐
4. Skąd znasz to pojęcie
 - z programu nauczania w szkole podstawowej ☐
 - z programu nauczania w szkole średniej ☐
 - z programu nauczania na studiach ☐
 - z informacji w radio lub telewizji ☐
 - z informacji w prasie ☐
 - z rozmów ze znajomymi, rodziną ☐
 - inne źródła (jakie)
5. Podaj swoją definicję zrównoważonego i trwałego rozwoju

III. WYNIKI I ICH DYSKUSJA

W wyniku ankiety ustalono, że pojęcie ZR właściwie nie jest znane poza uczelnią. Znajomość koncepcji zadeklarowało zaledwie 17% respondentów wśród dorosłych mieszkańców Rzeszowa (tab.1).

Tabela 1 –Table 1

Wyniki badania znajomości pojęcia zrównoważony i trwały rozwój [%]

Results of the survey on the familiarity with ‘sustainable development’ term [%]

Pytanie Question	Studenci/ Students				Mieszkańcy Rzeszowa Rzeszów citizens
	I rok/year	II rok/year	III rok/year	IV rok/year	
Czy znasz pojęcie „Zrównoważony i trwały rozwój” / Are you familiar with the theory of sustainable development?					
Tak /Yes	–	90	70	100	17
Nie/ No	100	10	30	–	83
Czy wiesz, że zapis o niej znajduje się w obowiązującej od roku 1997 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej Are you aware that it is a part of Polish Constitution since 1997?					
Tak /Yes		80	50	100	9
Nie/ No	100	20	50	–	91
Czy uważasz, że rozumiesz to pojęcie?/ Do you think you understand the theory well?					
Tak /Yes		80	80	90	13
Nie/ No	100	20	20	10	87
Skąd znasz to pojęcie/ Where did you learn the term?*					
Szkoła podstaw. Primary school					
Szkoła średnia High school				10	
Studia / University		100	100	100	20
Telewizja Television			30	20	100
Prasa / Press				20	10
Rozmowy Conversations			10		40
*		80	60	70	< 10

*Prawidłowość podawanej definicji wśród deklarujących jej znajomość/ *correctness of definition given by respondents*

Zasadnicza większość pytaných studentów (za wyjątkiem tych z I roku, którzy oddawali niewypełnione pozytywnie ankiety) znała natomiast pojęcie ZR i deklarowała jego zrozumienie, choć nie wszyscy wiedzieli (lub pamiętali z wykładów) o odpowiednim zapisie w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Prawdziwe (lub zbliżone do prawdziwych interpretacji) definicje zrównoważonego rozwoju zapisywali najliczniej studenci II i IV roku. Poprawność ta wiązała się zapewne z faktem, że studenci II roku zakończyli właśnie „Ekologię i ochronę środowiska” (gdzie mieli okazję poznać podstawy tej koncepcji) i rozpoczęli zajęcia z „Ochrony przyrody”. Studenci IV roku także niedawno (na 7 semestrze) uczestniczyli w kursie „Ekonomiczne podstawy ZR” oraz „Zarządzanie rozwojem regionalnym i lokalnym”. W trakcie roku III natomiast, studenci rolnictwa na Uniwersytecie Rzeszowskim, zgłębiają przede wszystkim przedmioty technologiczne, część z nich nie utrwaliła wiadomości wcześniej poznanych.

Badania wykazały, że studenci znali koncepcję zrównoważonego rozwoju prawie wyłącznie z programu studiów, niewielu zwracało na nią uwagę w programach telewizyjnych. Dorosli Rzeszowianie natomiast, gdy słyszeli o zrównoważonym rozwoju, to ich wiedza pochodziła głównie z massmediów i utrwalała się w rozmowach na ten temat. Można chyba jednak powiedzieć, że pomimo nagłaśniania w prasie i w mediach, problemów środowiskowych, zarówno większości dorosłych, jak i badanym studentom ta problematyka umyka, bądź jak twierdzą, jest niewystarczająco nagłaśniana.

Tymczasem, jak zaznaczono wyżej, trwa ogłoszona przez UNESCO, Dekada Edukacji (2005-2014) na rzecz zrównoważonego rozwoju [8,11,12], której zadaniem jest uwrażliwić wszystkich mieszkańców naszego globu na powiazaną ze sobą problematykę społeczno-ekonomiczno-środowiskową. W obecnych badaniach wykazano konieczność pilnego i dobrze zorganizowanego rozszerzenia działań edukacyjnych w tym zakresie.

Działania te powinny być prowadzone przez odpowiednio poinformowane grupy edukatorów i zawierać się w dobrze przemyślanym systemie obejmującym współpracę ze szkołami i organizacjami pozarządowymi.

Współpraca ze szkołami

Szkoły są dobrymi partnerami w programach informacyjnych, ponieważ nastawione są na szerzenie oświaty, a poza tym skupiają społeczności lokalne. Dyrektorzy szkół i nauczyciele, często pełnią rolę liderów lokalnych społeczności i ich autorytet może być przydatny, szczególnie przy poruszaniu kwestii ważnych, lecz niepopularnych. Szkoły są ponadto dobrymi partnerami w programach informacyjnych, ponieważ:

- mogą być miejscem rozpowszechniania materiałów informacyjnych,
- wyposażone są w sprzęt, który może być pomocny w przygotowaniu materiałów informacyjnych (komputery, kserokopiarki),
- są miejscem funkcjonowania różnych kół zainteresowań, które mogą czynnie uczestniczyć w przygotowaniu tych materiałów,
- są źródłem ekspertów edukacji,
- uczniowie mogą pomagać przy realizacji programów, ankiet itp.

Współpraca z organizacjami pozarządowymi

Władze samorządowe powinny mieć dokładną listę instytucji pozarządowych działających na terenie powiatu. Gdy działania powiatu będą zbieżne z interesami tych organizacji, aktywnie pomogą one w kształtowaniu i realizacji programu informacyjnego. Poniżej podano możliwe formy współpracy z instytucjami pozarządowymi:

- doradztwo w sprawach merytorycznych i w sprawach przekazu informacji - organizacje pozarządowe współpracują ze znanymi ekspertami, dysponują bazami danych na temat specjalistów, mają doświadczenie w docieraniu do odbiorców,
- wsparcie finansowe lub współpraca w finansowaniu projektu - niektóre organizacje posiadają fundusze przeznaczone na informowanie i mogą uczestniczyć w kosztach projektu,
- ocena przekazu - w chwili gdy materiał został przygotowany może być przetestowany na członkach organizacji pozarządowej,
- udostępnianie kanałów informacyjnych - dysponują listami adresowymi, są dystrybutorami różnego typu materiałów i biuletynów, mogą pomagać w roznoszeniu materiałów informacyjnych,
- działania równoległe - niektóre informacje mogą być publikowane w biuletynach organizacji pozarządowych.

Zestawienie przykładowych (klastrowych) działań w zakresie edukacji ZR

- druk materiałów informacyjnych,
- produkcja filmów reklamowych i szkoleniowych,
- szkolenia dla:
 - przedstawicieli gmin,
 - przedstawicieli Rad Osiedli,
 - nauczycieli szkół podstawowych i ponadpodstawowych,
- odczyty i wystawy poświęcone problematyce ZR,
- konkursy dla przedszkolaków na „rysunek na temat”,
- konkursy dla szkół: najładniejszy plakat ZR,
największa ilość gniazd recyklingowych i zebranych baterii,
- organizacja happeningu ZR w życiu mojego miasta,
- sympozjum: Zrównoważone zachowania na co dzień.

IV. PODSUMOWANIE

Rok 2006 obfitował w międzynarodowe konferencje i spotkania poświęcone edukacji szeroko rozumianego rozwoju świata. Chociaż harmonijny rozwój musi uwzględniać zarówno sprawy społeczne, ekonomiczne jak i środowiskowe to zależnie od proporcji poruszanych zagadnień i nacisku położonego na różne aspekty rozwoju, można tu wyróżnić dwa nurty. Pierwszy, zwany edukacją rozwojową (*development education*) główny nacisk kładzie na sprawy zwalczania ubóstwa i wyrównywania szans różnych krajów i grup społecznych. Drugi nurt, to edukacja dla ZR (*education for sustainable development*), gdzie na plan pierwszy wysuwają się sprawy racjonalnego i sprawiedliwego korzystania z zasobów naturalnych i ochrona globalnego środowiska [2].

Jednym z systemów zaangażowanych w edukację na rzecz ZR jest CCN (Consumer Citizenship Network) [4]. Jest to interdyscyplinarna sieć tematyczna obejmująca 127 instytucji pochodzących z 37 krajów świata. Poza reprezentantami instytucji edukacyjnych, sieć tworzą takie organizacje jak UNESCO, UNEP i inne pozarządowe organizacje konsumenckie i obywatelskie. Wszystkie te instytucje za istotne uznały postawienie pytania o to, jak człowiek jako konsument mógłby przyczynić się do zrównoważonego rozwoju świata i wzmocnienia solidarności między ludźmi. Instytucjami partnerskimi CCN są

uniwersytety- ponad 60, kolegia- ponad 20, krajowe i międzynarodowe organizacje konsumenckie-25 i 22 inne organizacje.

Konsument obywatel to ktoś, kto dokonując wyboru bierze pod uwagę i stosuje etyczne, społeczne, ekonomiczne i ekologiczne kryteria i jest świadom konsekwencji własnych decyzji odnoszących się do wszystkich wymienionych sfer.

Konsument obywatel to człowiek, który poprzez podejmowanie odpowiedzialnych działań w skali rodziny, narodu i globu aktywnie uczestniczy w procesie wprowadzania świata na drogę zrównoważonego rozwoju.

Warto zauważyć, że człowiek we współczesnym świecie występuje w podwójnej roli- jest on zarówno obywatelem, jak i konsumentem. Te role mogą wydawać się ze sobą sprzeczne, ale przy rozumieniu nowej perspektywy – zrównoważonego sposobu myślenia zgodnie z nowymi wartościami, mogą się doskonale uzupełniać.

Jako konsument, człowiek zaspakaja swoje różnorodne potrzeby biologiczne, społeczne i ekonomiczne (np. potrzebę zaspokojenia głodu, bezpieczeństwa, przynależności do grupy społecznej, szacunku, samorealizacji, rozwoju i udoskonalania się, górowania nad innymi, posiadania nadmiaru rzeczy itp.). Są wśród nich zarówno te podstawowe jak i czasem mniej szczytne, wyrafinowane potrzeby. Konsument jest zatem osobą skoncentrowaną na sobie i zorientowaną na krótkoterminowe cele.

Człowiek jako obywatel, podejmuje natomiast działania mające dłuższą perspektywę czasową i jest bardziej zainteresowany realizowaniem celów społecznych, takich jak ochrona środowiska dla przyszłych pokoleń, zachowanie różnorodności organizmów. W większości przypadków obywatele nie działają jedynie na swoją korzyść, lecz mają na względzie dobro ogólnospołeczne.

Role człowieka- konsumenta i obywatela pozostają niekiedy w sprzeczności ze sobą. Dzieje się tak np. kiedy produkty przyjazne środowisku są droższe i mniej atrakcyjne np. wizualnie, niż ich nie zrównoważone odpowiedniki. Relacje między konsumentem i obywatelem są uwarunkowane przez normy i wartości społeczne. Role te mogą się wspierać, ponieważ konsument wybierając jakiś towar lub usługę dokonuje zarazem wyboru etycznego. Powinien on zastanowić się, czy podejrzanie niska cena towaru nie jest efektem wzrostu wyzysku pracowników w regionie krajów nisko rozwiniętych, gdzie towar jest wytwarzany.

W czasie Dekady Edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju te i szereg innych wątpliwości powinno być rozważanych przy jak najliczniejszych okazjach. Zainteresowanych nauką języka angielskiego i szeroko pojętą problematyką zrównoważonego i trwałego rozwoju można na przykład odesłać na stronę www.prowadzona.przez.uczestnikow.sieci.ccn.pl [4].

V. LITERATURA

1. Albińska E.: Człowiek w środowisku przyrodniczym i społecznym. Wyd. KUL. s. 214-215. 2005.
2. Batorczak A., Kalinowska A.: Co nowego w edukacji – globalna edukacja rozwojowa i edukacja dla zrównoważonego rozwoju. Uniwersyteckie Centrum Badań nad Środowiskiem Przyrodniczym. <http://ucbs.geo.uw.edu.pl/wykladyuniwersyteckie>, 12.02.2007
3. Bochniarz Z.: Zrównoważony rozwój szansą dla wzrostu konkurencyjności polskiej gospodarki. *Aura* 7. s. 6-7. 2005.
4. CCN (Consumer Citizenship Network). www.hihm.no/concit

5. Dubel K.: Edukacja na potrzeby zrównoważonego gospodarowania przestrzenią. *Przyroda i Człowiek*. Zesz. 13. s. 55-64. 2006.
6. Kalinowska A. *Ekologia – wybór przyszłości*. Editions. Spotkania. Warszawa. 1992.
7. Kasprzak K.: Edukacja ekologiczna w realizacji zasad trwałego i zrównoważonego rozwoju. *Zesz. Nauk. PTIE i PTG Oddz. w Rzeszowie*. 6. s. 7-13. 2005.
8. Kostecka J.: Dekada edukacji (2005-2014) na rzecz zrównoważonego rozwoju. *Zesz. Nauk. PTIE i PTG Oddz. w Rzeszowie*. 7. s. 45-51. 2006.
9. Kozłowski S.: *Przyszłość ekorozwoju*. Wyd. KUL. s. 45-47. 2005.
10. Radecki W.: Między Rio a Johannesburgiem - światowe szczyty ziemi. *Aura*. 4. s. 36-37. 2002.
11. Thoresen V.W.: Using, choosing or creating the future? The first Consumer Citizenship Network International Conference. UNESCO Paris. France. V.W. Thoresen (ed.) Høgskolen i Hedmark Oppdragsrapport nr. 4. s. 1-13. 2004.
12. Thoresen V.W.: Awareness, action and accountability. The second Consumer Citizenship Network International Conference. Bratislava. D. Tangen, V.W. Thoresen (eds.) Høgskolen i Hedmark Oppdragsrapport nr.7. s. 18-25. 2005.

RESEARCH ON FAMILIARITY WITH ‘SUSTAINABLE DEVELOPMENT’ TERM

Summary

In the paper, a survey research on the level of familiarity with ‘sustainable development’ term among students of all years of agriculture course at Rzeszów University was presented. The outcome was compared with the familiarity with those terms among randomly picked, adult citizens of Rzeszów. The state of knowledge in that topic turned out appalling whereas the intensive education, already being carried out for four years, seemed to bare fruit.

Key words: sustainable development, questionnaire survey